УДК 372.881.1

[https://doi.org/10.33296/2707-0255-7\(13\)-05](https://doi.org/10.33296/2707-0255-7(13)-05)

<http://orcid.org/0000-0002-3638-2755>

Ірина ГУМЕНЮК

викладач кафедри методики викладання
навчальних предметів комунального
закладу «Житомирський обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти»
Житомирської обласної ради, м. Житомир

РОЗВИТОК ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ УЧНІВ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ЯК ЧИННИК ЇХ АДАПТАЦІЇ ДО СУЧАСНИХ УМОВ ЖИТТЯ

Анотація. У статті розглядається важливість розвитку емоційного інтелекту учнів на уроках англійської мови як чиннику їх адаптації до сучасних умов життя, до діяльності в світі, що швидко змінюється. Обґрунтовано необхідність вивчення та використання емоцій на уроці для розкриття емоційного потенціалу учасників освітнього процесу та розвитку в них емоційного інтелекту на різних ступенях навчання. Зазначено, що багато соціальних, психологічних, фізіологічних відхилень пов'язані з сильним навантаженням на нервову систему, психіку людини і невміння людини адаптуватись до сучасних умов життя створює проблему, ускладнює життя. Зроблено акцент на тому, що якщо при вивченні мови брати до уваги не тільки здібності учня, рівень його інтелекту, а й емоційну сферу, психологічну атмосферу, у якій відбувається освітній процес, використовувати різні стратегії розвитку емоційного інтелекту, створювати на уроках мікроклімат, який сприятиме формуванню позитивної мотивації до вивчення іноземної мови, то навчання буде більш успішним і в учнів розвиватимуться вміння аналізувати емоційний стан і дії свої і своїх співрозмовників, розмірковувати та приймати рішення, діяти рішуче і правильно у несподіваних або складних життєвих ситуаціях, тобто проявляти адаптивну поведінку в емоціогенних ситуаціях.

Також зазначено, що питання важливості розвитку емоційного інтелекту у вивченні мови було цікавим для науковців, які належать не тільки до сфери психології, а також до сфери освіти. Його дослідженням займається велика кількість науковців різних галузей як в Україні, так і у всьому світі. Знання та емоційно-ціннісна складові освітнього процесу з англійської мови можуть бути реалізовані завдяки правильно підібраному матеріалу, формам роботи, видам і типам вправ.

У статті представлені форми, методи та засоби організації освітнього процесу на різних ступенях навчання, що впливають на розвиток емоційної складової, сприяють ефективності процесу навчання англійської мови і створенню позитивної емоційної атмосфери в класі.

Зроблено висновок про те, що емоційний інтелект – важлива складова розвитку особистості, яку можна розвивати і вдосконалювати впродовж всього періоду навчання. Емоційний інтелект не можна розглядати в розриві від пізнавальної діяльності дитини, тому як цілісна освіта передбачає єдність емоційної та інтелектуальної сфер. Без цього неможливо сформувати особистість, здатну до адаптування в умовах сучасного життя.

Ключові слова: емоційний інтелект; адаптація до сучасних умов життя; позитивна емоційна атмосфера; форми, прийоми, засоби організації освітнього процесу.

Вступ. У моделі сучасної школи одним з найбільш важливих компонентів є готовність молодшої людини до діяльності в світі, що швидко змінюється, спроможність самостійного прийняття і реалізації рішень. Це досягається шляхом створення в школі адаптивної педагогічної системи і максимально сприятливих і комфортних умов для всебічного повноцінного розвитку особистості дитини, її самореалізації.

У Концепції Нової української школи зазначено, що «Нова українська школа буде працювати на засадах особистісно-орієнтованої моделі освіти ... У навчанні будуть враховані вікові особливості фізичного, психічного і розумового розвитку дітей... Дітей навчатимуть справлятися зі стресом та напругою. Педагогічні задачі вирішуватимуться в атмосфері психологічного комфорту та підтримки. Нова українська школа буде розкривати потенціал кожної дитини» [13].

Серед спільних для всіх компетентностей умінь виділено також уміння конструктивно керувати емоціями, усвідомлювати й розуміти власні емоції та емоції інших людей, застосовувати емоційний інтелект у освітньому процесі, тому як багато соціальних, психологічних, фізіологічних відхилень пов'язані з сильним навантаженням на нервову

систему, психіку людини і невмінням людини в практичному житті адаптуватись до цих сучасних умов життя. Тому, розвиток емоційного інтелекту в освітній діяльності є актуальною проблемою сьогодення.

Другою причиною зацікавленості цим явищем є вимоги до рівня комунікативної компетентності, що ставить перед молодими фахівцями ринок праці. Так, за прогнозами фахівців, найбільш успішними на ринку праці в найближчій перспективі будуть фахівці, які вміють навчатися впродовж життя, критично мислити, ставити цілі та досягати їх, працювати в команді, спілкуватися в багатокультурному середовищі та володіють іншими вміннями XXI століття. Якщо загальний інтелект є чинником академічної успішності, то високий рівень розвитку емоційного інтелекту дозволяє домагатися професійного й життєвого успіху в цілому, тому як люди з високим рівнем емоційного інтелекту можуть ефективно керувати своєю емоційною сферою, легше адаптуватися в суспільстві, швидше досягати своїх цілей у взаємодії з оточуючими.

Крім того, такі компоненти як емпатія, мотивація досягнень, саморегуляція, рефлексія, тощо необхідні як для повноцінного розвитку емоційної сфери дитини, так і для успішного формування іншомовної комунікативної компетентності. Формування останньої, власне, є однією з основних завдань навчання англійської мови. Це передбачено Державними стандартами початкової, базової та повної загальної середньої освіти та відображено у навчальних програмах.

Говорячи про емоційний інтелект, варто зазначити, що вчителів завжди цікавили питання використання методів, прийомів та засобів організації освітнього процесу, які впливають на ефективне та позитивне ставлення до самого процесу навчання, на почуття, які відчують та переживають учні у процесі навчання, на емоції, які викликають в них ті чи інші процеси, на все те, що сприяє створенню позитивної емоційної

атмосфери в класі, ефективності процесу навчання, розвитку життєвих умінь, які допоможуть учням адаптуватися до умов сучасних реалій.

Вихідні передумови. У сучасній теорії та методиці навчання англійської мови простежується тенденція до урахування як когнітивної, так і емоційної сфери дітей. Урок іноземної мови якнайкраще підходить до інтеграції емоцій у процес викладання. Наявність емоційного компоненту сприяє ефективнішому вивченню мов, що іноді супроводжується стресами, напруженими ситуаціями, станом тривожності. Спроба учнів спілкуватися мовою, яка відрізняється від їх рідної мови, не завжди може бути вдалою, незважаючи на всі зусилля та прагнення. Тому всі ті, хто задіяний в процесі навчання та вивчення іноземних мов постійно шукають шляхи активізації, ефективності процесу навчання. Якщо при вивченні мови брати до уваги не тільки здібності учня, рівень його інтелекту, а й емоційну сферу, психологічну атмосферу, у якій відбувається освітній процес, використовувати різні стратегії розвитку емоційного інтелекту, створювати на уроках сприятливий мікроклімат, який сприятиме формуванню позитивної мотивації до вивчення іноземної мови, то навчання буде більш успішним не тільки для талановитих дітей.

Питання важливості розвитку емоційного інтелекту у вивченні мови було цікавим для науковців, які належать не тільки до сфери психології, а також і до сфери освіти. Його дослідженням займається велика кількість науковців різних галузей як в Україні, так і у всьому світі.

Досить чітко у теоретичному, соціальному і педагогічному аспектах подано актуальність проблеми емоційного інтелекту у працях українських учених Н. Ковриги [12] і Е. Носенко [16; 17]. Вплив емоційного інтелекту на внутрішню свободу особистості та цілісність її розвитку досліджували Г. Березюк [2] та О. Філатова [20]. На важливу роль емоцій у створенні умов для забезпечення емоціонального, особистісно

орієнтованого процесу навчання вказували дослідження психологів (Л. Виготський [7], А. Леонт'єв, С. Рубінштейн), лінгвістів (В. Шаховський, О. Філімонова, А. Вежбіцька) і педагогів (І. Зимня, А. Щукін, І. Бім).

Закордонні психологічні теорії та концепції що висвітлюють різні підходи до питання та суті емоційного інтелекту, його структури, можливостей його вимірювання та розвитку були вивчені такими науковцями, як: І. Астапова [1], Р. Бар-Он, Г. Гарднер, Д. Гоулман [9], Д. Майер [22], П. Селовей [23], та ін.

Незважаючи на певні відмінності в підходах до виділення складових емоційного інтелекту, більшість вчених погоджуються, що необхідно враховувати два основні аспекти: здатність до керування власними емоціями та створення сприятливої емоційної атмосфери у відношеннях з іншими людьми.

Для педагогів цінність виникнення даного поняття полягає в тому, що воно дозволяє реалізувати комплексний підхід для розвитку найважливіших розумових, емоційних, соціальних, адаптивних навичок та вмінь.

Важливість розвитку емоційного інтелекту у вивченні іноземної мови є темою, якою дуже цікавляться науковці, які належать до сфери освіти, тому що питання ефективності процесу навчання, вибір методів, прийомів, засобів навчання, які б допомогли трансформувати процес навчання від того, що треба зробити у щось бажане і позитивне, інтегрувати вивчення мови та розвиток умінь, які допоможуть учневі адаптуватися до реалій сьогодення – це те, що постійно в центрі уваги всіх, хто задіяний в освітньому процесі. І якщо з психологічної точки зору дане питання має достатню кількість досліджень та напрацювань, то з точки зору педагогіки тема формування та розвитку емоційного інтелекту потребує кропіткої

праці.

Метою статті є обґрунтування важливості розвитку в учнів емоційного інтелекту, представлення форм, методів, прийомів та засобів організації освітнього процесу, що впливають на розвиток емоційної складової, сприяють ефективності процесу навчання англійської мови і створенню позитивної емоційної атмосфери в класі, розвитку вмінь, які допоможуть учням адаптуватися до умов сучасного життя.

Виклад основного матеріалу. Навчання – це організована, двостороння діяльність, спрямована на максимальне засвоєння та усвідомлення навчального матеріалу і подальшого застосування отриманих знань, умінь та навичок на практиці. Цілеспрямований процес передачі і засвоєння знань, умінь, навичок і способів пізнавальної діяльності людини [8]. Тобто процес навчання передбачає навчання вчителя та учіння учнів. Для того, щоб цей процес був ефективним, необхідно створити такі умови, які б сприяли бажанню засвоєння та усвідомлення навчального матеріалу. Важливу роль в цьому процесі має створення сприятливого мікроклімату, комфортної психологічної атмосфери, позитивного ставлення до навчання, емоційний стан всіх, хто задіяний у процесі навчання.

У нових освітніх програмах з іноземних мов емоційний аспект передбачений при формуванні комунікативної компетентності учнів, виконанні мовленнєвих функцій при ситуативному спілкуванні. При усній взаємодії – виражати настрій, висловлювати здивування, щастя, сум, цікавість, байдужість та реагувати на почуття, висловлені співрозмовником. При усному продукуванні – детально описувати почуття та реакції, повідомляти про свої ставлення та почуття, схвалювати чи не схвалювати дії іншої особи та аргументувати свою думку. При писемній взаємодії та писемному продукуванні – досить детально описувати почуття, події і реакції та інше [15]. Серед завдань іноземних мов у реалізації мети загальної освіти виділено таке,

як «висловлення своєї думки, почуттів та ставлення», тобто необхідно вчити учнів розпізнавати свої емоції та емоції свого співрозмовника, почуття, настрої, реакції для успішної взаємодії, спілкування, співпраці, адаптації в соціумі. Уміння володіти собою й грамотно організовувати взаємодію, налагоджувати та підтримувати емоційно комфортні стосунки зі співрозмовником, розпізнавати емоції співрозмовника співчувати йому, надавати емоційну підтримку, уміння уважно слухати, використовувати невербальні засоби комунікації, відповідно до ситуації спілкування та враховуючи соціокультурні норми, зберігати рівновагу, толерантність в напружених ситуаціях спілкування, виявляються незамінними при безпосередньому спілкуванні.

Отже, ми не можемо розглядати емоційний інтелект окремо від інших вмінь, навичок, здібностей, необхідних кожній особистості. Сучасному вчителю доцільно проводити цілеспрямовану роботу з розвитку в учнів емоційного інтелекту, тому як емоційні вміння і звички, закладені у дитинстві, стануть визначальними на все подальше життя, допоможуть учню у подальшому житті адаптуватися до сучасних умов.

Для розвитку емоційного інтелекту використовуються різні форми, методи, прийоми навчання у відповідності до вікових та психофізіологічних особливостей дітей.

Починати розвивати емоційний інтелект необхідно в молодшому шкільному віці. Емоційне забарвлення вправ на уроках англійської мови в початковій школі демонструють різні моделі позитивної поведінки за допомогою моделювання розмаїття комунікативних та творчих ситуацій. Це дає дітям можливість відверто говорити про свої почуття та про свій емоційний стан. У процесі занять учні повинні навчитися звертати увагу на те, які емоції відчують вони самі та інші люди в різні моменти життя, розуміти, що відчують інші люди, за потреби співчувати, допомагати або радіти з

досягнень однокласника, використовуючи вербальні та невербальні засоби вираження емоцій. З метою розвитку емоційного інтелекту на уроках англійської мови у початковій школі ми пропонуємо такі види діяльності як: стимулювання фантазії та уяви дитини, ігри (в тому числі і рольові), фізкультхвилинки, казки (фонетичні, граматичні, казки для інсценування), малювання, використання пісень, музики, яке в основному спрямовано на моделювання позитивного емоційного стану дитини, зняття стресу, стимулювання роботи мозку, фантазії та уяви дитини. Наприклад, перед початком уроку вчитель пропонує учням вправу «Morning», використовую музику Едварда Грига «Ранок»: Listen to the music. Imagine you are at home. You are in your room. It is morning. Wake up. Stretch yourself. Look through the window. What can you see? Look to the left! Smile to your friend... Look to the right! Smile to your friend... . Have a nice day! Have a good lesson! Для стимулювання фантазії та уяви дитини вчитель може запропонувати учням вправу з використанням елементів музичного моделювання та кінезітерапії «In the Forest». Музичне моделювання – композиція складається з різних музичних фрагментів. Перший фрагмент нагадує переживання дитини. Другий фрагмент музики - протилежний попередньому та нейтралізує його. Третій фрагмент – динамічна музика, здатна підвищити емоційний стан дитини. Заключний етап – музика для релаксації. (використовується музика Бориса Кукоби «Weariness of Waiting», Джеймса Хорнера «Let's Go», музичні твори: «Мазурка» Шопена, «Вальси» Штрауса, «Мелодії» Рубінштейна, «Ноктюрн соль-мінор» Шопена; «Світло місяця» Дебюсси; «Колискова» Брамса)

Гра сприяє розвитку емпатії, формує соціальні навички (лідерство, комунікація, робота в групі, адаптування до певної ситуації).

Використання казок на уроках викликає позитивну емоцію зв'язку учня початкової школи із дошкільним періодом, коли казка була важливим джерелом пізнання світу, а у формі казки дитині пояснювали окремі соціальні

норми поведінки суспільства.

Одним із засобів формування емоційного інтелекту у молодших школярів та підлітків є використання повчальних мультфільмів. Наприклад, у мультфільмах студії Ріхар у дотепній, іронічній та легкій для запам'ятовування формі розглядаються «несерйозні» дитячі проблеми. Дітей вчать ставити будь-які запитання, експериментувати, розмірковувати та приймати рішення, діяти у несподіваних або ж складних життєвих ситуаціях, аналізувати емоційний стан і дії героїв.

Також процесу навчання сприяє гумор, сміх, які також вважаються своєрідними ліками від стресу, болю та заподіяних кривд.

Коли учні виконують завдання з малювання, емоційний інтелект розвивається шляхом релаксації під час творчого процесу з конкретно поставленою метою. У підлітковому віці діти починають краще ідентифікувати емоції, кордони «емоційних» понять стають чіткішими, зафіксовано значне розширення словника емоцій у міру дорослішання і збільшення числа параметрів, за якими розрізняються емоції.

Продуктивними методами розвитку емоційного інтелекту у підлітків є: гра, арт-терапія, особливо, музико- і бібліотерапія, використання «Діаграми почуттів», поведінкова терапія, дискусійні методи, ін.

Арт-терапія та кольоротерапія допомагає створити у групі атмосферу комфортної ефективної взаємодії між усіма дітьми, стимулювати інтерес дитини до емоційних переживань, розкрити почуття милування природою, іншими явищами та предметами. За малюнком можна визначити емоційний, психічний стан дитини. Більш широка палітра кольорів говорить про натуру чуттєву, емоційно багату. Якщо дитина використовує тільки один або два кольори, це швидше за все вказує на її негативний емоційний стан у цю хвилину.

Бібліотерапія є науковою дисципліною і практичною діяльністю, яка має

на меті цілеспрямований вплив через книгу на читача в різних дискомфортних та кризових ситуаціях; інформаційно-психологічний захист особистості, її адаптацію і корекцію поведінки: наприклад: корекція відносин дитина-батьки, поведінка при емоційно-стресових порушеннях тощо.

Значна частина емоційного інтелекту пов'язана із засвоєнням коректних слів для вираження емоцій. Для цього на допомогу учням приходять, так звані, діаграми почуттів, які заохочують учнів використовувати різноманітну лексику для вираження емоцій на кожному уроці. Для створення і покращення самооцінки учнів можна використати технологію «Риболовля компліментів», коли учні вчаться робити компліменти один одному.

Дискусійні методи є також дієвою формою роботи, що дозволяє поєднати ефективне навчання іноземної мови з розвитком різних складових емоційного інтелекту, обумовлює більш високу адаптивність і ефективність у спілкуванні та співпраці.

Діючим елементом у роботі з дітьми старшого шкільного віку для розвитку емоційного інтелекту використовуються технології, які спрямовані на емоційну активацію, адаптацію, що є необхідною умовою продуктивної інтелектуальної діяльності під час вивчення англійської мови: технологія особистісно-орієнтованого розвивального навчання, інформаційно-комунікаційні технології, технологія ситуативного моделювання, проектні технології, інтерактивні технології, технологія критичного мислення.

Для того, щоб урок англійської мови сприяв розвитку емоційного інтелекту, потрібно поєднувати різноманітні методи та прийоми:

- ігри та завдання, що сприяють оволодінню прийомами міжособистісного спілкування, які розвивають вербальні та невербальні засоби комунікації;

- метод емпатійної аналогії, коли учні вживаються в образ об'єкта, переживають його відчуття, як власні, активують особисте емоційне

переживання та бажання приймати участь у вирішенні проблеми;

- релаксаційні вправи для зняття психологічної напруги, тривожності;
- навчання прийомам саморегуляції з використанням музики, кольору, асоціювання з позитивними спогадами;

- драматизація, рольові ігри, які вчитель використовує для розвитку умінь висловлювати свою думку, емоції, ставлення, розвитку вміння вести дискусію та активувати бажання приймати участь у бесіди і дізнаватися про думки один одного з тієї чи іншої проблемної теми, вміння наводити приклади емоційних або суто особистісних тверджень, логічно будувати докази для підсилення аргументації, виконувати різні ролі, а також активувати вміння відчувати, переживати почуття та емоції інших і свої особисті, адаптуватися до певних умов і реалій.

- створення проблемних ситуацій, що передбачає самостійний пошук виходу з них, розвиває вміння вести діалог під час їх виникнення;

- вправи на символічне перетворення негативних емоцій на позитивні. Завдання намалювати палітру фарб (емоційний портрет) якогось героя чи події розвиває вміння вживатися в образ об'єкта, співпереживати та підтримувати один одного у складних життєвих ситуаціях (можна використати відео «ThePresent» https://www.youtube.com/watch?v=dEO6Fmd_8iw);

- малювання настрою та асоціацій, викликаних прочитанням автентичного оповідання або після прослуховування англійського тексту, перегляду англійського фільму.

Суттєвими для формування емоційного інтелекту учнів старших класів є такі ознаки інтерактивного навчання, як полілог – виключення домінування одного учасника над іншим, свобода думки; діалог – встановлення рівно партнерських відносин між усіма учасниками взаємодії; сенсоутворення – утворення нового відчуття, змісту предметів і явищ у результаті зіставлення індивідуальних позицій, переконань з

думками інших; свобода вибору – свідомо регуляція й активізація своєї поведінки, емоційних станів; рефлексія – самоаналіз, самооцінка своїх умінь та дій.

Необхідно підкреслити, що основою для взаємодії учасників навчального процесу є зміст навчального матеріалу. Він має відповідати, по-перше, віковому та психологічному розвитку учнів, а по-друге – їхнім інтересам та уподобанням.

Такими вдалимими темами з точки зору формування емоційного інтелекту є «What is happiness?», «Home, sweet home», «An Englishman in New York» (проблема імміграції), «The joy of living alone» (про одруження, зміни в інституті шлюбу, відповідальність батьків і дітей), «TV or not TV?» (про вплив технологій на розвиток особистості) та багато інших.

Таким чином, використання всіх цих методів, прийомів сприяє розвитку здібностей учнів розуміти власні емоції (розпізнавати власні стани, їх причини, усвідомлення взаємозв'язку між почуттями та діями), контролювати власні емоції (уникнення внутрішньої та зовнішньої агресії, наявність позитивних ставлень до себе, оточуючих, своєї діяльності, керування стресом), розуміти емоції інших (емпатія, вміння слухати), соціальні вміння (розуміння інших і побудова взаємодії з ними, компетентне розв'язання конфліктів, вирішення міжособистісних проблем, адаптування до сучасних умов).

Висновки. Отже, емоційний інтелект – це важлива складова розвитку особистості, яку можна розвивати. Процес розвитку емоційного інтелекту має особливості, проте основні структурні елементи емоційного інтелекту починають розвиватися у молодшому шкільному віці і з віком не зникають, а вдосконалюються впродовж періоду навчання.

Емоційний інтелект не можна розглядати в розриві від пізнавальної діяльності дитини. Цілісна освіта передбачає єдність емоційної та

інтелектуальної сфер. Без цього неможливо сформувати особистість, здатну до адаптування в умовах сучасного життя.

Використана література

1. Астапова І.В. Розвиток емоційного інтелекту молодших школярів на уроках англійської мови. URL: innaastapova.blogspot.com/p/blog-page.html.
2. Березюк Г. Емоційний інтелект як детермінанта внутрішньої свободи особистості. *Психологічні студії Львівського ун-ту*. 2002. С. 20–23.
3. Буренко В. Особливості навчання англійської мови учнів 1 класу. «Іноземні мови в сучасній школі», № 2, 2012.
4. Власова О.І. Педагогічна психологія: [навч. посібник]. Київ: Либідь, 2005. 400с.
5. Власюк Л. С., Савчук Н.Л., Казка як засіб формування позитивної мотивації при вивченні англійської мови: методична розробка. Ж. І.
6. Водоп'янова В. Молодший школяр: навчаймо бережно. *Іноземні мови в сучасній школі*, № 2, 2012.
7. Виготський Л.С. Зібрання творів: У 6-ти т. Т.6. *Наукова спадщина* [Под ред. М. Г. Ярошевського]. Москва: Педагогіка, 1984. С. 205.
8. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ: Либідь, 1997. 376 с.
9. Гоулман Д. Эмоциональный интеллект [пер. с англ. А.П. Исаевой]. Москва: АСТ, 2009. 478 с.
10. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти. URL: <http://www.mon.gov.ua/index.php/ua/>.
11. Державний стандарт початкової загальної освіти. URL: <http://www.mon.gov.ua/index.php/ua/>.
12. Коврига Н.В. Стресозахисна та адаптивна функції емоційного інтелекту: автореф. ... дис. ... к. психол. наук: 19.00.01 [Наталія Валентинівна Коврига]. Київ, 2003. 20 с.
13. Концепція Нової української школи. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/novaukrayinska-shkola>.
14. Кириленко Т.С. Психологія: емоційна сфера особистості. Київ: Либідь, 2007. С. 180–181.
15. Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів іспеціалізованих шкіл з поглибленим вивченням іноземних мов. 5–9 класи. Київ, 2017 р.
16. Носенко Е.Л., Коврига Н.В. Емоційний інтелект: концептуалізація феномену, основні функції: [монографія]. Київ: Вища школа, 2003. 125 с.
17. Носенко Е.Л. Емоційний інтелект як форма прояву важливої складової особистісного потенціалу – рефлексивної свідомості. *Вісник ДНУ*.

Педагогіка і психологія. 2012. Т. 20, № 9/1. С. 116–123.

18. Роман С.В. Методика навчання англійської мови у початковій школі: Навчальний посібник. Київ: Ленвіт, 2005. 208 с.

19. Соловейова О.В. Закономірності розвитку пізнавальних здібностей школярів: вікова та педагогічна психологія. *Питання психології*. 2004, № 3.

20. Филатова О. Эмоциональный интеллект как показатель целостного развития личности. *Персонал*. № 5. 2000. С. 100–103.

21. Mayer J., Salovey P. What is emotional intelligence? [P. Salovey & D. Sluyter (Eds)]. *Emotional development and emotional intelligence: Implications for educators*. New York: Basic Books, 1997. P. 3–31.

22. Mayer, J.D., Salovey, P., & Caruso, D.R. (2000) Emotional Intelligence. In R.J. Sternberg (ed.) *Handbook of Intelligence* (pp. 396–420). New York: Cambridge University Press.

23. Salovey P., Mayer J.D. Emotional intelligence. *Imagination, Cognition, and Personality*/ 1990. Vol. 9. P. 185–211.

References

1. Kontseptsiiia Novoi ukrainskoi shkoly. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/nova-ukrayinskashkola>.

2. Berezyuk H. Emotsiynny intelekt yak determinanta vnutrishn'oyi svobody osobystosti. *Psykhologichni studiyi L'vivs'koho un-tu*. 2002. S. 20–23.

3. Burenko V. Osoblyvosti navchannya anhliys'koyi movy uchniv 1 klasu. *Inozemni movy v suchasniy shkoli*. № 2, 2012.

4. Vlasova O.I. Pedahohichna psykhohihiya: [navch. posibnyk]. K.: Lybid', 2005. 400 s.

5. Vlasyuk L.S., Savchuk N.L. Kazka yak zasib formuvannya pozytyvnoyi motyvatsiyi pry vyvchennya anhliys'koyi movy: metodychna rozrobka. ZH. I.

6. Vodop'yanova V. Molodshyy shkolyaryk: navchaymo berezhno. *Inozemni movy v suchasniy shkoli*, № 2, 2012.

7. Vyhots'kyi L.S. Zibrannya tvoriv: U 6-ty t. T.6. *Naukova spadshchyna* [Pod red. M.H. Yaroshevs'koho]. M.: Pedahohika, 1984. S. 205.

8. Honcharenko S.U. *Ukrayins'kyi pedahohichnyy slovnyk*. / Semen Ustymovych Honcharenko. Kyiv: Lybid', 1997. 376 s.

9. Houlman D. Émotsyonal'nyy yntellekt [per. s anh. A.P. Ysaevoy]. M.: AST, 2009. 478 s.

10. Derzhavnyy standart bazovoyi i povnoyi zahal'noyi seredn'oyi osvity. URL: <http://www.mon.gov.ua/index.php/ua/>.

11. Derzhavnyy standart pochatkovoyi zahal'noyi osvity URL: <http://www.mon.gov.ua/index.ph>.

12. Kovryha N.V. Stresozakhysna ta adaptivna funktsiyi emotsiynoho

intelektu: avtoref. ... dys. ... k. psykhol. nauk: 19.00.01 [Nataliya Valentynivna Kovryha]. K., 2003. 20 s.

13. Kontseptsiya Novoyi ukrayins'koyi shkol. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/novaukrayinska-shkola>.

14. Kyrylenko T.S. Psykholohiya: emotsiyna sfera osobystosti. K.: Lybid', 2007. S. 180–181.

15. Navchal'na prohrama dlya zahal'noosvitnikh navchal'nykh zakladiv ispetsializovanykh shkil z pohlyblenym vyvchenniam inozemnykh mov. 5–9 klasy. K., 2017 r.;

16. Nosenko E.L., Kovryha N.V. Emotsiynnyy intelekt: kontseptualyzatsiya fenomenu, osnovnifunktsii : [monohrafiya]. K.: Vyscha shkola, 2003. 125 s.

17. Nosenko E.L. Emotsiynnyy intelekt yak forma proyavu vazhlyvoyi skladovoyi osobystisnoho potentsialu – refleksyvnoyi svidomosti. *Visnyk DNU. Pedahohika i i psykholohiya*. 2012. T. 20, № 9/1. S. 116–123.

18. Roman S.V. Metodyka navchannya anhliys'koyi movy u pochatkoviy shkoli: Navchal'nyy posibnyk. K. : Lenvit, 2005. 208 s.

19. Solovyova O.V. Zakonomirnosti rozvytku piznaval'nykh zdibnostey shkolyariv: Vikova ta pedahohichna psykholohiya. *Pytannya psykholohiyi*. 2004, № 3.

20. Filatova O. Émotsyonal'nyy yntelegt kak pokazatel' tselostnoho razvytyya lychnosti. *Personal*. № 5. 2000. S. 100–103.

21. Mayer J., Salovey P. What is emotional intelligence? [P. Salovey & D. Sluyter (Eds)]. *Emotional development and emotional intelligence: Implications for educators*. New York: Basic Books, 1997. P. 3–31.

22. Mayer J.D., Salovey P., & Caruso D.R. (2000) Emotional Intelligence. In R.J. Sternberg (ed.) *Handbook of Intelligence* (pp. 396–420). New York: Cambridge University Press.

23. Salovey P., Mayer J.D. Emotional intelligence. *Imagination, Cognition, and Personality*, 1990. Vol. 9. P. 185–211.

Ирина Болеславовна Гуменюк,

преподаватель кафедры методики преподавания учебных предметов
Житомирского областного института последипломного педагогического
образования Житомирского областного совета

РАЗВИТИЕ ЭМОЦИОНАЛЬНОГО ИНТЕЛЛЕКТА УЧАЩИХСЯ НА УРОКАХ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА КАК ФАКТОР ИХ АДАПТАЦИИ К СОВРЕМЕННЫМ УСЛОВИЯМ ЖИЗНИ

Аннотация. В статье рассматривается важность развития эмоционального интеллекта учащихся на уроках английского языка как

фактора их адаптации к современным условиям жизни, к деятельности в мире, который быстро меняется. Обоснована необходимость изучения и использования эмоций на уроке для раскрытия эмоционального потенциала участников образовательного процесса и развития у них эмоционального интеллекта на разных ступенях обучения. Отмечено, что многие социальные, психологические, физиологические отклонения связаны с сильной нагрузкой на нервную систему, психику человека и неумение человека адаптироваться к современным условиям жизни создает проблему, осложняет её.

Сделан акцент на том, что если при изучении языка учитывать не только способности ученика, уровень его интеллекта, но и эмоциональную сферу, психологическую атмосферу, в которой происходит образовательный процесс, использовать различные стратегии развития эмоционального интеллекта, создавать на уроках микроклимат, который будет способствовать формированию положительной мотивации к изучению иностранного языка, то обучение будет более успешным и у учеников будут развиваться умения анализировать эмоциональное состояние и действия как свои так и своих собеседников, рассуждать и принимать решения, действовать решительно и правильно в неожиданных или сложных жизненных ситуациях, то есть проявлять адаптивное поведение в эмоциогенных ситуациях.

Также отмечено, что вопрос важности развития эмоционального интеллекта в изучении языка был интересен для ученых, принадлежащих не только к сфере психологии, а также к сфере образования. Его исследованием занимается большое количество ученых разных отраслей как в Украине, так и во всем мире. Знаниевая и эмоционально-ценностная составляющие образовательного процесса по английскому языку могут быть реализованы благодаря правильно подобранному материалу, формам работы, видам и типам упражнений.

В статье представлены формы, методы и средства организации образовательного процесса на разных ступенях обучения, которые влияют на развитие эмоциональной составляющей, способствуют эффективности процесса обучения английскому языку и созданию положительной эмоциональной атмосферы в классе.

Сделан вывод о том, что эмоциональный интеллект - важная составляющая развития личности, которую можно развивать и совершенствовать на протяжении всего периода обучения. Эмоциональный интеллект нельзя рассматривать в отрыве от познавательной деятельности ребенка. Целостное образование предполагает единство эмоциональной и интеллектуальной сфер. Без этого невозможно сформировать личность, способную к адаптации в условиях современной жизни.

Ключевые слова: эмоциональный интеллект; адаптация к современным условиям жизни; положительная эмоциональная атмосфера; формы, приёмы, средства организации образовательного процесса.

Iryna Bol. Humeniuk

Teacher Educator of the Department of Methodology of Subjects' Teaching of
Communal Educational Institution «Zhytomyr Regional In-Service
Teachers' Training Institute»

THE DEVELOPMENT OF STUDENTS' EMOTIONAL INTELLIGENCE IN ENGLISH LESSONS AS A FACTOR IN THEIR ADAPTATION TO MODERN LIVING CONDITIONS

Abstract. The article deals with the importance of the development of students' emotional intelligence in English lessons as a factor in their adaptation to modern living conditions, to activities in a rapidly changing world.

The necessity to study and use emotions in the lesson to reveal the emotional potential of the participants of the educational process and develop the emotional intelligence in them at different levels of learning is justified. It is noted that many social, psychological and physiological deviations are connected with a strong load on the nervous system, the human psyche and the person's inability to adapt to modern conditions of life creates a problem and complicates life.

It is emphasized that when learning a language, we take into consideration not only the students' ability, level of their intellect, but also the emotional sphere, the psychological atmosphere in which the educational process takes place, we use different strategies of emotional intelligence development, create a microclimate in the lessons that will promote formation of positive motivation for learning a foreign language, the learning will be more successful and students will develop the ability to analyze their own and their companions' emotional state and actions, think and make decisions, act decisively and correctly in unexpected or difficult life situations, that is, to show adaptive behavior in emotional situations. It was also noted that the question of the importance of the development of emotional intelligence in the study of language was interesting not only for psychologists, but also for educators. A large number of scientists from various fields both in Ukraine and abroad research this problem. Knowledge and emotional-value components of the educational process in English can be realized through properly selected material, forms of work, kinds and types of exercises.

The article presents forms, methods and means of organizing the educational process at different levels of learning that affect the development of the emotional component, contribute to the effectiveness of the English language learning process and the creation of a positive emotional atmosphere in the classroom. It is concluded that emotional intelligence is an important component of personality development that can be developed and improved throughout the study period.

Emotional intelligence cannot be viewed without child's cognitive activity. Holistic education is the unity of emotional and intellectual spheres. It is impossible to form a person capable of adaptation in the modern life without it.

Key words: emotional intelligence; adaptation to modern living conditions; positive emotional atmosphere; forms, techniques, means of organizing the educational process.

Стаття надійшла до редакції 27 вересня 2019 року